Analoog kelderraam

Maxim Februari

„Zalm”, zei de caissière. Ze was met een collega uitgerukt om de tassen te controleren van twee oudere dames bij de zelfscankassa. „We moeten in actie komen bij elk geval van zalm.” Echt, het werd steeds gekker in de wereld, zei ze. „We hebben er een politietaak bijgekregen.”

Godzijdank bleken de twee dames met de tassen helemaal geen zalm te hebben gestolen en dus gaven de caissière en haar collega beide dames een hand. „Gefeliciteerd!”, riepen ze. „U bent geslaagd!” ”Wij zijn geslaagd!”, riepen de dames. En daarmee was deze episode ten einde.

Die middag nam ik me voor een film te maken met de spotzieke caissière als held. De enige die het begrijpt. De wereld vergaat of, nou ja, de internationale rechtsorde gaat teloor. De president van een vreemde mogendheid verklaart de oorlog aan de mensenrechten. Schimmige technologie valt banken en overheden aan. Maar de caissière redt de mensheid op het laatste nippertje met haar ironie.

Als haar tegenspeler kies ik de filosoof Nick Bostrom. Om u een beeld te geven: hij ziet eruit als een mengeling van Michel Foucault en Friedrich Merz. Prima personage voor een film over een naderende wereldheerschappij van duistere systemen en de plek van een eenzame caissière daarin.

De echte Nick Bostrom is deze herfst wereldwijd in gesprek over de toekomstige wereldorde. In het verleden heeft hij luidkeels gewaarschuwd voor gevaren van de digitalisering. Stel, zei hij bijvoorbeeld, dat knutselaars vanuit hun keuken met behulp van doe-het-zelftechnieken voor biohacking honderd miljoen mensen kunnen vermoorden. Dan heb je, hoe vervelend ook, mondiale surveillance nodig en een wereldregering om zulks te voorkomen.

Vooruitlopend op zo’n mondiale aanpak hangen in Nederland in de winkels nu al slimme camera’s die de beveiliging waarschuwen als je wel ingrediënten koopt voor een hamburger, maar geen hamburgerbroodje. Dat is heel verdacht – en dus moet de caissière in zo’n geval haar politietaak uitvoeren. Op de een of andere manier moet ik die hamburger prominent in de film zien te krijgen.

> Het efficiencystreven dat in de technologie zit ingebakken is erop gericht het leven zodanig te optimaliseren dat er niet veel meer van overblijft

Hoe dan ook, tegenwoordig waarschuwt Nick Bostrom voor het tegenovergestelde. Stel, zegt hij, dat de digitale technologieën niet schadelijk zijn, maar juist heilzaam. Dat ze al onze economische en bestuurlijke problemen oplossen. Stel dat ze welvaart brengen, schaarste opheffen en alle productiewerk overbodig maken. Wat zullen we zelf dan nog gaan doen? Iets leuks? Iets met betekenis? Iets met kunst?

Maar wat nou als zelfs die zinvolle dingen beter door de techniek kunnen worden gedaan. Misschien kunnen robots je kinderen in de toekomst beter opvoeden dan jijzelf: die suggestie komt voorbij in een interview met Bostrom in *de Volkskrant*. Vanuit het oogpunt van het systeem zou het heel egoïstisch zijn je kinderen dan zelf op te voeden. En de zingeving die kunst en religie je van oudsher bieden? Die kunnen endorfines je ook bieden.

„Wil je dit, Nick Bostrom?”, vraagt interviewer Spencer A. Klavan in *The New York Times*. „Wil je een wereld van radicaal inschikkelijke geesten in een elektronisch universum?” Het doet er niet toe wat ik vind, zegt Bostrom: ik denk dat dit als doel, als telos, in de moderne technologie zit ingebakken. En ja, dat denk ik ook, al is het niet een heel gangbare mening; in *NRC* beweert historicus Jill Lepore in een mooi gesprek juist het tegendeel. Misschien moet zij ook in de film. Dat ze elkaar tegenkomen bij de kassa.

Lepore zegt, en dat is inderdaad bon ton onder intellectuelen, dat de huidige autocratische tendens, de aanval op de rechtsorde, niet aan de technologie ligt, maar aan het gebruik ervan. Zelf denk ik dus dat Bostrom gelijk heeft. Het efficiencystreven dat in de technologie zit ingebakken is erop gericht het leven zodanig te optimaliseren dat er niet veel meer van overblijft.

Terug naar de film. Als ik snel ben, kan ik deze week nog in de Albert Heijn draaien. De winkel is ontregeld door een cyberincident, de schappen zijn leeg, de koelsystemen staan op ontdooien. Die systemen zijn sinds kort met het internet verbonden. Slim! Dan kunnen ze van buitenaf worden uitgezet. Volgens Nick Bostrom zijn we over een aantal eeuwen wellicht uitgerust met een magistraal intellect, maar nu is dat nog niet zover.

Mijn hoofdrolspelers staan bij de kassa. Jill Lepore zegt in NRC altijd naar een kassa te gaan met een echte caissière. „Ik sta aan de kant van de levende wezens.” Dat komt dus goed uit. Maar misschien zijn de pinpassen van alle klanten geblokkeerd door Visa en Mastercard, als Amerikaanse straf voor banken die het Internationaal Strafhof steunen. Misschien gaat de deur niet meer open. En dan! Dan blijkt de caissière nog een analoog kelderraam te weten dat openstaat!

Maak NRC jouw voorkeursbron op Google

Bij Google kan je nu zelf aangeven welke nieuwsbronnen jij vaker wil zien in je zoekresultaten. Meer informatie

Kies NRC als voorkeursbron Melding voorkeursbron sluiten